

ОГЛЯД ІСНУЮЧИХ ФОРМАТІВ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА НАВЧАННЯ НА БАЗІ БІОСФЕРНИХ РЕЗЕРВАТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

Вступ. Використання природоохоронних територій у програмах соціальної підтримки та оздоровлення є актуальним напрямом сучасних досліджень. Біосферні резервати все частіше розглядаються як багатофункціональні простори, що поєднують охорону природи з формуванням нових можливостей для освіти, туризму та реабілітації. У Німеччині вони інтегровані в системи екологічної освіти та сталого розвитку, а також поступово набувають значення у сфері здоров'я та добробуту населення. Для України, де існує гостра потреба у відновленні військових та цивільних, постраждалих від війни, досвід Німеччини може стати підґрунтям для створення інноваційних форматів реабілітації.

У дослідженні було використано міждисциплінарний підхід, що включав огляд наукових джерел із проблематики екотерапії та соціальної реінтеграції ветеранів, аналіз конкретних кейсів у німецьких та українських біосферних резерватах, проведення інтерв'ю з експертами, а також польові візити до об'єктів природно-заповідного фонду. Окремо було здійснено опитування українських установ з метою оцінки їхньої готовності долучитися до програм реабілітації на основі природи.

Порівняльний аналіз. У Німеччині біосферні резервати функціонують як стабільні інституційні структури з фінансовою та організаційною підтримкою, що дозволяє системно розвивати екоосвітні та оздоровчі програми. Проте спеціалізовані формати для ветеранів ще не отримали розвитку. В Україні, навпаки, існує нагальна потреба у створенні програм реабілітації для військових і значний суспільний запит на них, але інфраструктурні можливості обмежені, а кадровий потенціал потребує підсилення. Водночас саме це відкриває шлях для інновацій, адже Україна може стати прикладом інтеграції біосферних резерватів у сферу відновлення та соціальної адаптації ветеранів. Спільною рисою для обох країн є потенціал застосування цифрових технологій, зокрема VR-екскурсій та онлайн-платформ, які можуть забезпечити доступність природних територій навіть для людей із фізичними обмеженнями.

Дослідження німецьких біосферних резерватів показало, що вони мають розвинену інфраструктуру для екоосвіти, рекреації та культурних заходів. Прямих програм для ветеранів наразі немає, проте активно застосовуються елементи «зеленого догляду», що включають йогу, медитацію, сенсорні практики, а також створення безбар'єрних маршрутів для людей з обмеженими можливостями. У багатьох випадках простежується партнерство з клініками та іншими медичними установами, що відкриває можливості для інтеграції оздоровчих та терапевтичних програм у ширший соціальний контекст.

В Україні ситуація має інший характер. Опитування засвідчило, що понад половина установ готові брати участь у ініціативах з реабілітації, проте лише близько третини мають або розробляють відповідні програми. Потенційними центрами для запуску пілотних проектів можуть стати Шацький національний природний парк, Карпатський біосферний заповідник, а також НПП «Синьогора» та «Гуцульщина». Наприклад, у Шацькому парку вже діє реабілітаційний центр із плантаціями чорниці, фазанярнею, ялиновим розсадником і проєктами іпотерапії. Такі ресурси створюють основу для комплексного поєднання природних і соціально орієнтованих практик.

Висновки та перспективи розвитку. Біосферні резервати мають потенціал стати основою для комплексних програм реабілітації ветеранів та інших вразливих груп, поєднуючи природні ресурси, освітні можливості та соціально орієнтовані підходи. Німецький досвід демонструє зрілість інституційної системи та ефективність екотерапевтичних практик, тоді як Україна отримує шанс створити інноваційну модель, що поєднує природне середовище з реабілітаційними технологіями і цифровими рішеннями. Така модель може стати внеском не лише у сферу соціальної підтримки, а й у досягнення цілей сталого розвитку та розбудову інклюзивного суспільства.

Аналіз свідчить, що перспективним напрямом є організація пілотних програм у кількох українських заповідниках, де вже існують мінімальні умови для прийому груп ветеранів. Такі програми можуть включати екотерапевтичні прогулянки, іпотерапію, екологічне волонтерство, освітні модулі з використанням мобільного обладнання, а також віртуальні екскурсії іншими біосферними територіями. Важливим є також партнерство з німецькими установами, які можуть поділитися досвідом у сфері екологічної освіти, оздоровчих практик та сталого туризму.